

De ogen van Mona

THOMAS SCHLESSER

**DE OGEN
VAN
MONA**

Uit het Frans vertaald
door Gertrud Maes

WERELDBIBLIOTHEEK

De vertaalster ontving voor deze vertaling een projectsubsidie
van het Nederlands Letterenfonds

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Deze uitgave werd mede mogelijk gemaakt
door ondersteuning van Institut français NL

**INSTITUT
FRANÇAIS NL**

Eerste druk augustus 2024

Tweede druk oktober 2024

Oorspronkelijke titel *Les yeux de Mona*

© 2024 Éditions Albin Michel

© 2024 Nederlandse vertaling Gertrud Maes / Wereldbibliotheek

Vertaling gedicht Baudelaire op p. 359-360 © Peter Verstegen

Zie voor de beeldverantwoording p. 411

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd bestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Tekst- en datamining van (delen van) deze uitgave is uitdrukkelijk niet toegestaan.

All rights are reserved, including those for text and data mining, AI training and similar technologies.

Omslagontwerp Villa Grafica

Omslagbeeld © Wikipedia Commons

Foto auteur © Roberto Frankenberg

NUR 302

ISBN 9789046832226

www.wereldbibliotheek.nl

Wereldbibliotheek maakt deel uit van Park Uitgevers

Voor alle grootouders ter wereld

Proloog

Niets meer zien

Alles werd donker. Het was als een rouwkleed. En toen hier en daar schitteringen, als vlekjes veroorzaakt door de zon wanneer je je ogen er vruchteloos op richt vanachter je oogleden die je dichtknijpt, zoals je je vuist balt om pijn of emotie te doorstaan.

Natuurlijk had ze het helemaal niet zo beschreven. Uit de mond van een fris, zorgeloos kind van tien klinkt wanhoop sober, zonder stijl-bloempjes of lyriek.

‘Mama, het is helemaal donker!’

Mona had die woorden met verstikte stem uitgeroepen. Een noodkreet? Ja, maar dat niet alleen. Ongewild had ze er iets van schaamte in gelegd, wat haar moeder, wanneer ze dat opving, altijd heel serieus nam. Want als er iets was wat Mona nooit veinsde, was het schaamte. Zodra die zich nestelde in een woord, een gebaar, een intonatie, viel er niet aan te ontkomen: er stak een akelige waarheid achter.

‘Mama, het is helemaal donker!’

Mona was blind.

Er leek geen aanwijsbare oorzaak te zijn. Er was niets bijzonders gebeurd; ze zat braaf haar wiskundehuiswerk te maken, een pen in haar rechterhand, een schrift onder haar linkerhandpalm geklemd, op de hoek van de tafel waarop haar moeder tenen knoflook in een lekker vet braadstuk stak. Mona deed voorzichtig haar hanger van haar hals; die hinderde haar omdat hij boven haar blaadje met opgaven bungelde en zij de slechte gewoonte had aangenomen om voorovergebogen te schrijven. Ze voelde een zware schaduw neerdalen over haar beide ogen, alsof die ervoor gestraft werden zo blauw, zo groot, zo helder te zijn. De schaduw kwam niet van buitenaf, zoals normaal is wanneer de nacht valt of de lichten in het theater gedimd worden; de schaduw overmeesterde haar

gezichtsvermogen vanuit haar eigen lichaam, van binnenuit. Er was bij haar een ondoorzichtig vlies binnengedrongen dat haar had afgesneden van de veelhoeken in haar schoolschrift, van de bruine houten tafel, van het braadstuk dat een eindje verderop lag, van haar moeder in een wit keukenschort, van de betegelde keuken, van haar vader die in de kamer ernaast zat, van het appartement in Montreuil, van de grijze herfstlucht boven de straten, van de hele wereld. Als door tovenarij zonk het kind weg in het duister.

Gejaagd belde Mona's moeder de huisarts van het gezin. Ze beschreef warrig de doffe pupillen van haar dochter en verduidelijkte op een vraag van de dokter dat haar spraak niet aangetast leek te zijn en ze ook geen verlamingsverschijnselen had.

'Het lijkt op een TIA,' liet hij los zonder verdere uitspraken te willen doen.

Hij verordonneerde meteen een hoge dosis aspirine en Mona moest onmiddellijk naar het Hôtel-Dieuziekenhuis worden overgebracht, waar hij een vriend zou bellen voor een spoedopname. Hij dacht niet zomaar aan hem: hij was een geweldig goede kinderarts, had een uitstekende naam als oogspecialist en was daarbij een begaafd hypnotherapeut. Normaal gesproken, rondde hij af, zou de blindheid niet langer dan tien minuten moeten duren, en hij hing op. Er was al ruim een kwartier verstreken sinds de eerste noodkreet.

In de auto huilde het meisje, stompte tegen haar slapen. Haar moeder hield haar ellebogen vast, maar diep vanbinnen zou zij ook tegen dat kwetsbare, ronde hoofdje hebben willen slaan, zoals je een klap tegen een kapot apparaat geeft in de domme hoop het zo weer aan de praat te krijgen. De vader, aan het stuur van zijn oude, hortende Volkswagen, wilde het kwaad waarvan zijn kleine meisje slachtoffer was te grazen nemen. Hij was boos, ervan overtuigd dat er in de keuken iets was gebeurd en dat ze dat voor hem verborgen hielden. Hij somde alle mogelijke oorzaken op, van het inademen van hete damp tot een nare val. Maar nee, Mona verklaarde het honderd keer: 'Het kwam zomaar!'

De vader geloofde er niets van.

'Je wordt niet zomaar blind!'

Toch wel. Je wordt ook 'zomaar' blind, dat bleek. En *je* was nu Mona, met haar tien jaar en haar overvloedige tranen van angst – tranen waarvan ze misschien hoopte dat die de roetaanslag die tegen haar pupillen kleefde zouden wegspoelen, die oktoberzondag bij het vallen van de

avond. Maar toen ze nog maar nauwelijks bij het ziekenhuis naast de Notre-Dame, op het Île de la Cité, was aangekomen, bedwong ze plotse-ling haar snikken en verstijfde.

‘Mama, papa, het komt terug!’

In de straat, waar een koude wind woei, boog ze haar nek van voor naar achter om het terugvloeien van haar zicht te bevorderen. Als een luifel die wordt opgetrokken schoof het vlies dat haar ogen bedekte omhoog. Lijnen kwamen terug, toen de tekening in gezichten, het reliëf van voorwerpen in de buurt, de textuur van muren en alle nuances van de kleuren, van de felste tot de donkerste. Het kind zag weer de frêle gestalte van haar moeder, haar lange zwanenhals en haar tengere armen, en het postuur van haar vader, dat gedrongener was. Uiteindelijk zag ze in de verte een grijze duif opvliegen, waar ze heel blij van werd. De blindheid had Mona gegrepen en haar toen weer losgelaten. Hij was door haar heen gegaan, zoals een kogel de huid doorboort en er aan de andere kant van het lichaam weer uit komt, uiteraard schade aanricht, maar het organisme toch de mogelijkheid laat om te helen. Een wonder, dacht haar vader, die zorgvuldig de duur van de aanval berekende: drie-enzestig minuten.

Bij de oogafdeling van het Hôtel-Dieu was er geen sprake van het meisje te laten gaan voordat er een hele reeks onderzoeken was verricht, een diagnose gesteld en instructies waren gegeven. De angst was voorlopig gezakt, maar toch niet helemaal weg. Een verpleegkundige wees hun een kamer op de eerste verdieping van het gebouw. Het bleek de spreekkamer van de kinderarts te zijn die door de huisarts van het gezin was gewaarschuwd. Dokter Van Orst was van kleur en vroegtijdig kaal. Zijn stralend witte jas contrasteerde met de bleekgroene muren. Zijn brede glimlach, die joviale rimpeltjes in zijn gezicht veroorzaakte, maakte hem sympathiek; maar daarmee was hij niet minder vertrouwd met alle mogelijke drama’s.

‘Hoe oud ben je?’ vroeg hij met een doorrookte stem.

Mona was tien. Ze was de enige dochter van twee ouders die van elkaar hielden. Camille, de moeder, naderde de veertig. Ze was tamelijk klein, had kort rechtopstaand haar, en in haar stem klonk een zweem van brutale buitenwijkse spot. Haar charme zat hem in haar ‘enigszins doldwaze’

kant, zei haar man, met als tegenwicht een vervaarlijke vastberadenheid: in haar waren anarchie en gezag altijd met elkaar vervlochten. Ze werkte bij een uitzendbureau als ijverige, betrokken, goede werkneemster. 's Och-tends, althans. 's Middags was het anders. Dan putte ze zich uit in vrijwilligerswerk. Elke goede zaak was er een, van eenzame ouderen tot mishandelde dieren. Wat Paul betreft, hij was de zeventenvijftig gepasseerd. Camille was zijn tweede vrouw. De eerste was ervandoor gegaan met zijn beste vriend. Hij droeg een stropdas om zijn versleten overhemdkragen te verhullen, ploeterde als eigenaar van een kleine brocanterie en was vooral verzot op de Amerikaanse cultuur uit de jaren vijftig: jukeboxen, flipperkasten, posters... En omdat alles was begonnen in zijn puberteit met een verzameling hartvormige sleutelhangers, bezat hij er een indrukwekkend arsenaal van dat hij niet wilde verkopen en waar trouwens niemand in geïnteresseerd was. Met de opkomst van internet had zijn winkel, verscholen in Montreuil, bijna de deuren moeten sluiten. Dus had hij zich daar ook maar op toegelegd en etaleerde hij zijn deskundigheid met een website die hij voortdurend bijwerkte en in het Engels vertaalde. Ondanks zijn zo goed als afwezige zakelijke instinct kon hij rekenen op een klantenkring van toegewijde verzamelaars, die hem regelmatig van de ondergang redde. De vorige zomer had hij een Gottlieb-flipperkast uit 1955, een Wishing Well, gerepareerd en er het lieve sommetje van tienduizend euro voor gevangen. Een heilzame transactie, na maanden van gebrek. En toen, wederom, niets. De crisis, werd er gezegd. Paul zoop elke dag in de winkel een fles rode wijn leeg en zette die dan als een trofee op zo'n flessendroogrek in de vorm van een egel, die de herinnering aan Marcel Duchamp deed voortleven. Hij hief zijn glas in zijn eentje, zonder een reden te vinden om wie dan ook iets kwalijk te nemen. In gedachten dronk hij op Mona. Op haar gezondheid.

Terwijl een verpleegkundige het meisje door het doolhof van het ziekhuis naar verschillende onderzoeken reed, gaf dokter Van Orst, gezeten in een enorme, comfortabele bureaustoel, Paul en Camille een eerste diagnose.

‘Een TIA, oftewel *transient ischaemic attack*.’

Dat betekende dat de organen een moment lang niet van bloed waren voorzien, en nu moest de oorzaak van deze stoornis worden opgespoord.

Maar Mona's geval, vervolgde hij, bracht hem in verwarring: enerzijds leek de aanval, zeldzaam bij een meisje van haar leeftijd, hem heftig omdat beide ogen waren aangetast en het langer dan een uur had geduurd; anderzijds had ze haar vermogen om te bewegen en te praten volledig behouden. De MRI zou er waarschijnlijk meer over zeggen. Ze moesten, voegde hij er met een bedrukte blik aan toe, op het ergste zijn voorbereid.

Mona werd gevraagd op een plateau te gaan liggen, in een verschrikkelijk apparaat, en zich er gewillig aan over te geven, zonder te bewegen. Ze vroegen haar om haar hanger af te doen. Ze weigerde. Het was een dun snoertje van visdraad met daaraan een heel klein schelpje dat van haar oma was geweest en dat haar geluk bracht. Ze had het altijd gehad en haar geliefde 'Dadé' droeg eenzelfde hanger. De twee amuletten verbonden hen met elkaar, dacht ze, en ze wilde zich niet van haar grootvader losgerukt voelen. Omdat de hanger geen metaal bevatte, mocht ze hem omhouden. Toen werd haar hoofd, haar mooie hoofdje, omkranst door halflang bruin haar met een rossige gloed en gezegend met een schattige ronde mond, in een monsterlijke tunnelbuis geschoven waarin een fabrieksgeluid klonk. Gedurende de vijftien minuten die de marteling duurde zong Mona onophoudelijk liedjes voor zichzelf, om het vol te houden, om iets van sfeer en leven in die doodskist te brengen. Ze zong een beetje een ondeugend wiegeliedje dat haar moeder vroeger voor haar zong als ze haar instopte; ze zong een popliedje, een wijsje dat non-stop in de supermarkten werd gedraaid en waarvan ze de clip vol jongens met gestyled haar leuk vond; ze zong reclamedeuntjes die in je hoofd blijven hangen; ze zong ook een oud kinderliedje over een groene muis, terugdenkend aan de dag dat ze de tekst ervan had gebruld om haar vader dol te maken, wat niet was gelukt.

De uitslagen van de MRI kwamen binnen. Dokter Van Orst riep Camille en Paul binnen en stelde hen meteen gerust. Er was niets. Helemaal niets. De dwarsdoorsneden van de hersenanatomie lieten alleen maar homogene gebieden zien. Geen tumor, daar. Er werden andere onderzoeken gedaan, eindeloos. De hele nacht door: van het diepst van de pupillen tot aan het binnenoer, en het bloed, de botten, de spieren, de aders. Ook niets. De stilte na de storm. Was die er eigenlijk wel geweest?

De wijzerplaat van een klok ergens in een gang van het Hôtel-Dieu gaf vijf uur in de ochtend aan. Camille moest denken aan een aftel-

rijmpje: het leek, zei ze uitgeput tegen haar man, alsof een boosaardig wezen Mona's beide ogen had geroofd en ze daarna weer had teruggegeven. Alsof het zich in het slachtoffer had vergist, voegde Paul toe. Of alsof het een teken had gestuurd, een waarschuwing, en het zich opmaakte om zijn gruweldaad te herhalen, dachten ze allebei in stilte.

Op het schoolplein klonk de bel. De stroom kinderen liep, in banen geleid door mevrouw Hadji, naar de bovenverdieping. De juffrouw vertelde haar leerlingen van groep acht dat ze hun klasgenootje Mona pas na de herfstvakantie weer zouden zien. Zijzelf was net op de hoogte gebracht door Camille, die haar over de telefoon zo goed als alles verteld had over de afschuwelijke nacht, zonder de ernst van de gebeurtenissen te verdoezelen. Natuurlijk stelden de kinderen vragen. Mocht ze een week eerder dan iedereen op vakantie?

De juf beperkte zich tot: 'Ze is een beetje ziek', maar was niet echt tevreden met die formulering.

'Een beetje ziek, wat een mazzel!' riep Diego op de derde rij, en zijn schelle stem kreeg bijval van de hele klas, die gonsde achter zijn rug.

Want de meeste kinderen zagen ziekte als een 'Sesam open u' naar de vrijheid.

Achter in de klas, pal naast de gordijnen, die stoffig waren van het krijt, zaten Lili en Jade, Mona's beste vriendinnetjes, die elk hoekje van haar kamer kenden, nog meer te watertanden. Ach! Wat zouden ze graag bij haar zijn! Een beetje ziek? Ja, goed, dacht Lili, maar ze ging haar dagen vast en zeker doorbrengen in de brocanterie van haar vader. En Jade, haar ogen gericht op de plek die Mona leeg had gelaten, zag zichzelf zalig in haar gezelschap tussen de rommel, terwijl ze allerlei spelletjes en verhaaltjes verzonnen, in die bescheiden ruimte vol spullen die naar Amerika roken – schitterende, wonderlijke en geheimzinnige spullen, waar de kinderen bij konden wegdromen. Maar Lili protesteerde: 'Nee, nee, als ze ziek is, komt haar opa Dadé op haar passen, en ik ben bang voor hem.'

Jade lachte overdreven spottend om te laten zien dat zij nergens bang voor was, en zeker niet voor Mona's grootvader. Toch, diep vanbinnen, moest het meisje toegeven: bij die oude, lange, magere man, met zijn gezicht vol littekens en zijn zware, aardse stem, kneep zij 'm ook.

‘Hallo, papa, ik ben het.’

Het was twaalf uur ’s middags toen Camille, met stramme ledematen, besloot haar vader te bellen. Henry Vuillemin weigerde een mobiel te gebruiken en zijn vaste telefoon nam hij onveranderlijk op met een kort en korzelig ‘ja’, dat weinig ruimte liet voor enthousiasme. Zijn dochter verafschuwde die manier van doen en verlangde elke keer terug naar de tijd dat haar moeder nog leefde en zij opnam.

Met de nadruk op elke lettergreep zei ze: ‘Papa, ik moet je zeggen: er is gisteravond iets verschrikkelijks gebeurd.’

Ze vertelde alles, in volgorde terwijl ze probeerde haar emoties te bedwingen.

‘Ja, en?’ vroeg Henry een tikje ongeduldig.

Maar tijdens haar verhaal had Camille haar tranen zo krampachtig ingehouden dat haar bovenlichaam uitzette door een heftige, verstikkende snik: ze was niet in staat te antwoorden.

‘Liefje, en?’ drong haar vader aan.

Dat onverwachte ‘liefje’ gaf haar een teug zuurstof; ze kwam op adem en fluisterde: ‘Niets! Voorlopig, niets. Het gaat wel, geloof ik.’

Toen slaakte Henry een diepe zucht van verlichting, boog zijn nek en bestudeerde met zijn hoofd achterover de vrolijke motieven van vlezige vruchten, ranken en voorjaarsbloemen in het lijstwerk van het plafond.

‘Laat mij even met haar praten.’

Maar Mona was, opgekruld in een leunstoel in de woonkamer, onder een rode plaid ingedommeld.

De dichter Ovidius beschreef de fase waarin het bewustzijn inslaapt als het binnengaan van een reusachtige grot die onderdak biedt aan de lome, sluimerende god Somnus. Hij stelde zich een holle ruimte voor die ontoegankelijk was voor Phoebus, de heer van de zon. Mona had van haar grootvader geleerd dat de reis naar die mysterieuze, veranderlijke streken voor de mens de regelmatigste was die er bestond. Dus was het raadzaam deze gebieden waar we ons leven lang telkens weer rondwandelen niet te verwaarlozen.

De volgende dagen startte dokter Van Orst, in het Hôtel-Dieu, nieuwe onderzoeken. Die brachten nog steeds geen bepaalde afwijking aan het licht. De verklaring voor de drieënzestig minuten durende blindheid bleef hardnekkig ontbreken, zozeer dat de arts inmiddels afzag van de benaming ‘transient ischaemic attack’, omdat dit een vasculaire aandoening veronderstelde, waar hij inmiddels aan twijfelde. Bij gebrek aan een duidelijke diagnose stelde hij Mona – en haar ouders – voor gebruik te maken van hypnose. Dat idee veroorzaakte bij Paul een zwiigende inertie. Wat het meisje betrof, zij was er niet zeker van dat ze wist waar het om ging. Zij vergeleek het begrip met de ‘choking game’, waarover ze op school vaag had horen praten, en dat maakte haar verschrikkelijk bang. Om die verkeerde voorstelling recht te zetten legde Van Orst uit dat hij Mona, door haar onder hypnose te brengen, tijdelijk onder zijn invloed kreeg. Een dergelijk experiment zou haar in staat stellen terug te gaan in de tijd, haar naar het oorspronkelijke moment leiden waarop haar gezichtsvermogen was verdwenen, haar dat opnieuw laten beleven om mogelijk de oorzaak te achterhalen. Paul protesteerde. Daar was geen sprake van, het was gevaarlijk. Van Orst drong niet aan: om een kind doeltreffend onder hypnose te brengen moet het zich in alle vertrouwen overgeven. En door Mona’s vooroordeel en de boze overreactie van haar vader was het onderwerp inmiddels een mijnenveld geworden. Camille had niets gezegd.

Van Orst schreef het jonge patiëntje dan ook een klassieke medische behandeling voor: wekelijkse check van het bloed en de aderen, bezoeken aan een oogspecialist, een herstelperiode van tien dagen. Hij vroeg Paul en Camille om te letten op ‘elk optreden van subjectieve tekenen van symptomatische aard’, wat betekende dat ze uitermate alert moesten zijn op de gevoelens van hun dochter. Hij opperde in dat opzicht om een kinderpsychiater te raadplegen.

‘Dat is eerder een profylaxe tegen het dagelijks leven, dan feitelijke therapie,’ verzekerde hij.

Beduusd hoorden Paul en Camille zijn aanbevelingen aan, maar eigenlijk was er maar één vraag die hen bezighield: bestaat het risico dat Mona op den duur haar gezichtsvermogen verliest? Vreemd genoeg noemde dokter Van Orst op geen enkel moment de dreiging van een definitieve terugval, en hoewel de ouders er doodsbang voor waren, meden ze het onderwerp liever. Ze hielden elkaar zelfs voor dat als de dokter er niets over zei, het tenslotte niet nodig was dat zij erover begonnen.

Henry Vuillemin sneed het bij zijn dochter zonder omwegen aan. Hij was niet iemand die vragen uit de weg ging, ook al waren het peilloze diepten. Gewoonlijk was hij nogal spaarzaam met telefoontjes, behalve om Mona te horen, maar in die week voor de herfstvakantie belde hij vaak. Met een felle, hartstochtelijke stem bestookte hij Camille: zou zijn geliefde kleindochter, de schat van zijn leven, blind worden, ja of nee? Henry stond er trouwens op Mona te zien en dat kon Camille hem met goed fatsoen niet weigeren. Ze stelde hem voor de zondag van Allerheiligen te komen, precies een week na de aanval van blindheid. Paul, die het gesprek kon raden, legde zich er stilletjes bij neer en sloeg bijna in één keer een glas wrange bourgogne achterover. Tegenover zijn schoonvader voelde hij zich akelig dom. Maar toen Mona het nieuws hoorde, trappelde ze van ongeduld.

Ze hield van die grootvader met al zijn jaren en kracht. Ze vond het ook heerlijk om te zien hoezeer iedereen die hem tegenkwam zich liet betoveren door zijn ellenlange gestalte en zijn dikke bril met zwaar, bijna vierkant montuur. Bij hem voelde ze zich beschermd. En opgetogen. Henry had zich er altijd op toegelegd om met haar te praten als met een volwassene. Zij was degene die om die scheve verhouding vroeg en ervan genoot, zich ermee vermaakte. Ze was nooit bang om iets niet te begrijpen en lachte om de vergissingen en misverstanden. Want zij lette op haar beurt op haar eigen taalgebruik, en het was natuurlijk meer een spelletje dan een halszaak.

Henry wilde geen slim napratertje van haar maken. Hij wilde niet zo'n karikatuur van een opa zijn die boven op de fouten van de jeugd zit om ze frikkerig te kunnen verbeteren. Dat lag niet in zijn aard. Hij had haar nooit aangespoord om haar huiswerk te maken, bemoeide zich niet met haar schoolrapporten. En bovendien was hij dol op de manier waarop Mona zich uitdrukte. Sterker nog, hij was gefascineerd door haar zinswendingen. Waardoor? Dat bleef voor hem een raadsel. Hij kwam er maar niet achter. Al sinds lang was hij in verwarring, geobsedeerd door iets in haar kindertaal, zonder er de vinger op te kunnen leggen. Was het iets extra's of juist iets dat ontbrak? Een kwaliteit of een gebrek? Het was des te verwarrender omdat die indruk niet nieuw was; Mona's 'muziekje' had altijd al voor een raadsel gezorgd en Henry was vastbesloten het op een dag te ontdekken door te luisteren.

Camille uitte soms haar verbazing over de verstandhouding die zij betitelde als 'te mooi om waar te zijn', maar ze erkende dat die wonder-

wel functioneerde en dat haar dochter er blij mee was. En Henry, die graag citeerde uit *De kunst van het grootvader zijn*, van Victor Hugo, herinnerde wie het ook maar wilde horen aan een van de voornaamste principes van kennisoverdracht: het doet er niet toe of je alles wat iemand zegt onmiddellijk begrijpt, alsof ieder nieuw woord meteen een volgroeide boom moet zijn in de onmetelijke boomgaard van het brein. De ontkieming komt als het moment daar is, op voorwaarde dat de voren zijn getrokken en de zaadjes zijn geplant.

Die voren en zaadjes waren bij Henry een spreektrant met rijke, trefzekere woorden die je bij de eerste stembuiging bij de kladden greep en je niet meer losliet: een eenvoudig taalgebruik, maar zo betekenisvol dat het spannend was; een vertelritme dat vaak versnelde, daarna vertraagde en gekleurd werd met zachte emotie; een stoomwals van wereldervaring en rustige eruditie.

De verstandhouding met die ‘Dadé’ was dus van bijzondere aard. Tussen grootouders en kleinkinderen, tussen kleinkinderen en grootouders, ontstaat soms een wonderbaarlijke band die, door een soort existentiële curve, standhoudt omdat de ouderen op hun oude dag terugkeren naar het sentiment van hun vroege jeugd en beter dan wie ook de lente van het leven begrijpen.

Henry Vuillemin woonde in een mooi appartement aan de avenue Ledru-Rollin, pal boven Le Bistro du Peintre, een smalle zaak met veel hout, in imitatie-art-nouveaustijl. Hij ging iedere ochtend naar beneden voor zijn vaste ritueel: koffie met een croissant, de landelijke kranten, een babbeltje hier en daar met Jan en alleman, van de klanten tot de obers die pauze hadden. Hij voelde zich behoren tot een oude wereld en liep steevast met heel langzame tred tot aan de place de la Bastille, keek graag naar de meubels in de etalages van de rue du Faubourg Saint-Antoine, keerde terug naar de place de la République via de promenade van de boulevard Richard-Lenoir en kwam uit op de boulevard Voltaire. In de namiddag bekeek hij thuis kunstboeken, die tot aan het plafond lagen opgestapeld. Henry, die één centimeter langer was dan generaal De Gaulle, pakte zonder opstapje of trapje de moeilijkst bereikbare en door een grappig toeval waren dat vaak de boeken die hem het meeste lokten. Zijn geheugen was uitstekend en hij praatte graag over wat hij wist, maar zijn persoonlijke herinneringen hield hij verborgen onder lagen terughoudendheid. Mona kende de regel. Het enige verbod bij haar grootvader was Colette Vuillemin ter sprake brengen, die hem

zeven jaar eerder als weduwnaar had achtergelaten. En net als haar vader zei Camille ook nooit iets over haar. Hoe het kind ook probeerde af en toe een opening te vinden, altijd stuitte ze op een loodzware stilte. Over Colette werd niet gepraat. Nooit. Enige uitzondering op dit taboe was het amulet dat Henry om zijn hals droeg als aandenken aan zijn overleden vrouw. Het was een mooie, kleine spitshoren aan een visdraad, die hij met haar aan de Côte d'Azur had gevonden, in de zomer van 1963 – hij wist niet meer precies welke dag, maar hij herinnerde zich de verzen-gende hitte en dat hij aan Colette allerlei dingen had gezworen. Mona droeg, zoals gezegd, eenzelfde hanger, geërfd van haar grootmoeder.

We hebben allemaal onze eigen manier om te zweren. Henry Vuillemin zwoer op 'het mooie op aarde'. De uitdrukking verbaasde Mona en als ze hem hoorde trok ze altijd met een confuus lachje haar schou- ders op: het mooie op aarde, dat was zo'n beetje alles en niets. En verder vroeg ze zich af of hij, haar aanbeden grootvader, daar deel van uit- maakte. Henry was duidelijk een knappe jongeman geweest en bleef indrukwekkend, charmant en opzienbarend. Zijn tachtigjarige gelaat, heel mager en spits, straalde een geweldig aantrekkelijke kracht en intel- ligentie uit. Maar hij was gehavend. Een litteken spleet de rechterhelft van zijn gezicht, begon onder zijn jukbeen en liep omhoog tot aan zijn wenkbrauw. De verwonding moest verschrikkelijk veel pijn hebben gedaan. Die had niet alleen een reep huid maar ook een stuk van het hoornvlies weggerukt. Het was een oorlogssouvenir. Een verschrikke- lijke herinnering: 17 september 1982, bij een fotoreportage in Libanon voor het agentschap France Presse, had een falangist met een mes naar hem uitgehaald om hem de doorgang te beletten. Hij was aan het pro- beren in de buurt van het kamp Shatila te komen. Het gerucht ging dat er slachtpartijen werden aangericht, dat Palestijnse vluchtelingen er zomaar werden geëxecuteerd, zonder proces, bij wijze van represailles voor de moord op president Bashir Gemayel. Hij had het willen veri- fiëren, het zelf willen zien. Met bruut geweld werd hem de weg versperd. Henry had veel bloed en het zicht van zijn oog verloren. Die handicap gekoppeld aan zijn lengte en zijn magerte, die met de jaren steeds uit- gesprokener werd, had zijn verschijning iets bovennatuurlijks gegeven. De knappe journalist die op Eddie Constantine leek, veranderde in een legendarische figuur.

De dag van Allerheiligen was Mona fit. Haar ouders hadden zich ingespannen om de grijze novembersfeer op te vrolijken. Jade en Lili, de twee vriendinnen, waren langs geweest om een deel van *Toy Story* te kijken, de tekenfilm waarin speelgoed tot leven komt. Ze hadden een beetje zitten keten. Vooral Jade. Het was een ondeugend, knap meisje met een heel zachte, Euraziatische blik, een matte huid en keurig gekamd haar. Toch had ze een verbazingwekkende liefhebberij: gekke bekken trekken. Ze had elastieken spieren en kon haar regelmatig gezicht veranderen in een dwaze poppenkast, waarin rare en komische gezichtsuitdrukkingen langstroken, als bij losgeslagen toneelspelers. Mona vroeg altijd om meer, ze vond het geweldig.

Om zeven uur 's avonds zoemde de intercom. Paul beet op zijn lip en fronste zijn wenkbrauwen. Camille drukte op de knop.

'Papa?'

Hij was het inderdaad, op de minuut af op tijd. Na hem te hebben begroet vertrok Paul om Jade en Lili af te leveren bij hun respectieve ouders, en in de tijd van die rit waren Mona, haar moeder en haar grootvader met z'n drieën in het appartement. Na een spontane vreugde-uitbarsting begon het meisje, dat haar vriendinnen liever niets over haar nare avontuur had willen vertellen, tot in detail verslag te doen van haar drieënzestig minuten durende lijdensweg en haar beproevingen in het ziekenhuis. Haar moeder onderbrak haar niet.

Terwijl Henry naar Mona luisterde, die druk doorbabbelde, bekeek hij met een soort klinische afstandelijkheid de plek waar het kind woonde. Zelfs haar kamer leek hem, ondanks de verrukkelijke kitsch, buitengewoon treurig. Dat behang met bloemslingers, de met glitters bezette prullaria in de vorm van hartjes en dierfiguren, de roze en bruine knuffels, de bespottelijke posters van sterren die de puberteit nog maar nauwelijks ontgroeid waren, de plastic sieraden, de meubels als die van een prinses uit een tekenfilm. De zuurstokkleuren van die hele rommel benauwde hem. In dit geheel waar de slechte smaak vanaf droop waren er maar twee openingen naar iets van schoonheid. Een stoere, Amerikaanse industriële lamp uit de jaren vijftig met een scharnierende arm, die Paul had opgeduikeld, aan Mona had geschonken en had vastgezet op haar bureautje. En boven het bed een ingelijst tentoonstellingsaffiche met de reproductie van een schilderij. Het knisperde van uiterst subtiele kleuren in een koude kleurstelling. Ze lieten duidelijk een naakte vrouw uitkomen, in profiel en naar voren gebogen, zittend op een krukje met een

witte lap eroverheen, de linkerenkel lag op de rechterknie. In een hoek stond te lezen: 'Musée d'Orsay Paris – Georges Seurat (1859-1891)'.

Ondanks die uitzonderingen kwam Henry tot de bedroevende constatering dat de doorsnee kindertijd voor het merendeel is doordrongen van onbeduidende, lelijke dingen. En Mona ontkwam niet aan die regel. Schoonheid, werkelijke kunstzinnige schoonheid kwam alleen maar stiekempjes haar dagelijks leven binnen. Dat was volstrekt normaal, oordeelde Henry: het verfijnen van de smaak, het vormen van gevoeligheid zouden later wel komen. Behalve – en die gedachte wurgde hem – dat Mona bijna haar gezichtsvermogen was kwijtgeraakt en dat als haar ogen in de komende dagen, weken of maanden definitief zouden doven, zij in het diepst van haar geheugen alleen de herinnering aan kitscherige en holle dingen zou bewaren. Een heel leven in het donker, zonder uitweg? Dat was onmogelijk. Dat was verschrikkelijk.

Tot grote ergernis van zijn dochter was Henry gedurende de hele maaltijd zwijgzaam en afwezig. Toen Mona eindelijk naar bed ging, zette Camille met een vastberaden gezicht het geluid van Coltranes saxofoon, dat uit een oude verchromde jukebox klonk, harder om hun stemmen te maskeren en er zeker van te zijn dat het meisje niets zou horen.

'Papa. Mona lijkt... (ze aarzelde over de begrippen) wat er is gebeurd vooralsnog goed te verwerken. Maar de arts beveelt een behandeling door een kinderpsychiater aan. Dat zal misschien vreemd voor haar zijn en ik vroeg me af of jij haar naar de afspraak kon brengen, zodat ze zich op haar gemak voelt...'

'Een psych? Is dat nou echt wat zal voorkomen dat ze blind wordt?'

'Dat is de vraag niet, papa!'

'Dat denk ik wel en dat zal de vraag blijven zolang jullie die niet aan de arts durven te stellen! Dokter, hoe heet hij eigenlijk?'

'Hij heet Van Orst en hij is heel goed,' beweerde Paul onhandig om ook iets te zeggen.

'Papa, wacht even,' hernam Camille. 'Luister naar me. Paul en ik gaan er alles aan doen om te zorgen dat Mona niets overkomt, hoor je me? Maar ze is tien en we kunnen niet doen alsof ze niets heeft meegemaakt. De dokter zegt dat haar geestelijk evenwicht een prioriteit is. En ik vraag je dus alleen maar om te overwegen of jij je daarmee bezig wilt houden, want ik weet dat Mona je vertrouwt. Hoor je me, papa?'

Henry hoorde het heel goed. Maar precies op dat ogenblik flitste er in een fractie van een seconde een geraffineerd idee door zijn hoofd, dat

hij angstvallig voor zich hield. Hij zou zijn kleindochter niet naar een kinderpsychiater brengen, nee... In plaats daarvan zou hij haar een heel andere behandeling laten ondergaan, een behandeling die een compensatie zou kunnen zijn voor de lelijkheid waarvan haar jeugd was doortrokken.

Daarvoor zou Mona, die hem ten volste vertrouwde, meer dan welke volwassene dan ook, met hem mee moeten gaan naar de plekken waar het mooiste, het meest menselijke van wat de wereld te bieden heeft, wordt bewaard: ze moest samen met hem naar musea gaan. Als Mona op een dag tot haar ongeluk voor altijd blind werd, zou ze op z'n minst diep in haar brein een soort depot bezitten om daar visuele pracht uit te kunnen putten. Daarmee had de grootvader zijn project: één keer per week zou hij volgens een vast ritueel Mona bij de hand nemen en haar een kunstwerk laten bekijken – één maar –, eerst in een lange stilte, zodat het mateloze genot van de kleuren en de lijnen in de geest van zijn kleindochter zou doordringen, en vervolgens in woorden, zodat ze, voorbij het stadium van visuele vervoering, zou begrijpen hoe kunstenaars ons over het leven vertellen, en hoezeer ze het verduidelijken.

Voor zijn kleine Mona bedacht hij dus iets beters dan de geneeskunst. Eerst zouden ze naar het Louvre gaan, daarna naar het musée d'Orsay, en tot slot naar Beaubourg. Daar, ja daar, in die gebouwen die het meest gedurfde, het mooiste van wat de mensheid had voortgebracht mochten bewaren, zou hij een elixer voor zijn kleindochter vinden. Henry behoorde niet tot de kunstliefhebbers die, los van de wereld, al genoeg hadden aan glanzende huid geschilderd door Rafaël, of het ritme van een lijn neergezet door de houtskoolpijpjes van Degas. Hij hield van de haast gloeiende kwaliteit van de kunstwerken. Soms zei hij: 'Kunst, dat is pyrotechniek of het is wind.' En hij hield ervan als een schilderij, een beeld, een foto, in zijn geheel of door een detail, in staat was de zin van het leven te verhogen.

Dus toen Camille hem om hulp vroeg, werd Henry bestormd door honderden en honderden beelden: de rotspartijen achter de *Mona Lisa*, het gebeeldhouwde aapje aan de achterkant van *De Stervende Slaaf* van Michelangelo, de verontruste gelaatsuitdrukking van het kind met de blonde krullen, rechts in *De eed van de Horatii*; de vreemde, glibberige nieren bij *Het Lam* van Goya; en ook de aardkluiten in *Ploegen in de Nivernais* van Rosa Bonheur; de handtekening in de vorm van een vlinder die Whistler gebruikte in het portret van zijn moeder; de wankele